

KİTAP İNCELEMESİ

YARATMA CESARETİ

Rollo MAY (çeviren: Alper Oysal)

Metis Yayınları, İstanbul 2003, 141 s., ISBN 975-342-190-7

Ömer Can SATIR¹

Yaratma Cesareti, yaratıcılığı farklı boyutlarda ele alıp inceleyen Rollo May'in en temel yapıtlarından biridir. Bu kitapta yazar, psikoloji, psikoterapi, felsefe ve sanatla yakın ilişkisinden ötürü “Cesaret” kavramından “Biçim”e kadar geniş bir bakış açısıyla yaratıyı ve yaratıcılığı açıklamaya çalışmakta, insanın gerek dşünsel gerekse psişik yapılarının yaratıcılığa ne ölçüde etki ettiğini ve edebileceğini gözler önüne sermektedir.

Yaratma Cesareti, yaratıcılığı şu başlıklar altında değerlendirmektedir:

- Yaratma Cesareti
- Yaratıcılığın Doğası
- Yaratıcılık ve Bilinç Dışı
- Yaratıcılık ve Karşılaşma
- Defli Kahini: Bir Terapist
- Yaratıcılığın Sınırları Üzerine
- Biçim Tutkusu

¹ Okutman, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Eğitimi Anabilim Dalı; İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzikoloji ve Müzik Teorisi Programı Doktora Öğrencisi.

Yaratma Cesareti

Kitabın bu bölümünde, hızla değişen ve karmaşıklaşan dünyada insanoğlunun geleceğinin belirsiz bir yapı aldığı belirtilmektedir. Küçük ölçüde de olsa, yeni bir toplumun biçimlendirilmesine katkı sağlayacak bilinçli davranışlar için, bu değişim karşısında duyarlılığı, farkındalığı ve sorumluluğu koruyabilecek bir cesaret gerektiğinin altı çizilmektedir.

İnsanda varolan cesaret buradaki anlamıyla korkaklığın karşıt anlamı değildir. May'e göre cesaret; erdemlerin ve değerlerin altında yatan ve onlara gerçeklik kazandıran temeldir. Aynı zamanda cesaret insan varlığının değişimi ve gelişimi için önemli bir unsurdur.

Yazar insanda var olan cesaret türlerini fiziksel, moral ve toplumsal cesaret olarak sınıflandırmaktadır. Fiziksel cesaret, duyarlılığın gelişmesi için kullanılmaktadır. Moral cesaret insanın içinde barındırdığı duyarlılığı diğer insanlarla birleştirmesi, toplumsal cesaret ise insanlarla ilişki kurma yetisi olarak tanımlanmaktadır.

May, cesaretin olumlu yönlerini dile getirirken, cesaretin getirdiği kesin inanç ve mutlaklığın insanda yanlışlara yol açabileceğini unutmamaktadır. Bir olaya ya da olguya adanan cesaretli bir işte mutlaka şüphenin olması gerektiğini vurgulamış ve böylelikle ortaya çıkan ürünün daha sağlıklı biçimleneceğini belirtmiştir.

Yaratıcı Cesaret: Tüm cesaretler içinde en etkin edim olan yaratıcı cesaret, yeni bir toplumun yapılanmasında, yeni biçimlerin, sembollerin ve maddelerin bulunmasında işlevsel bir konuma sahiptir. Söz konusu olan yaratıcılık ve buna bağlı cesaret yalnız sanat alanında değil, diğer bilim dallarında da kullanılması gereken bir unsur olmalıdır.

May'e göre yaratıcı cesaretle ortaya çıkan davranışın, içinde bulunduğu zamanı ileriye götürmesi ve olumlu bir etkide bulunması gerekmektedir. Bu etkinlik insan yaşayışını durağanlıktan kurtarıp hayatı iyi ve kötü yönleriyle algılanmasına katkıda bulunur.

Kitapta yazar, yaratıcı edimlerle sanatçıyı bağdaştırarak, sanatçının toplumun etik yapısında ve yaşamında önemli bir yeri olduğunu belirtmektedir. Buna bağlı olarak yaratıcılığın zor bir görev olduğuna ve cesaret gerektirdiğine dikkat çekmektedir.

Çağlar boyu yaratıcı kişiler sürekli baskı altında kalmışlardır. Gerek din adamları, gerekse toplumu yönetenler yaratıcı insanlarla mücadele etmiştir; ancak hiçbiri yaratıcı davranışların ortaya çıkmasını engelleyememiştir. Yazar bu durumu mitlerden esinlenerek tanrılarla cenk etmeye benzetmektedir. Yaratıcı edimlerin başkaldıyla mümkün olabileceğini belirten May, bu etkinliğin yalnız genç ve çocuklara özgü olmadığını, yetişkin bir insanın becerisiyle geliştirilmesi gerektiğine inanmaktadır.

Yaratıcılığın Doğası

Yaratıcılıkla ilgili psikolojik çalışmaların yetersiz olduğu, yapılan çalışmaların da yaratıcılık süreciyle ilgilenmediği bu bölümün girişinde önemle vurgulanmaktadır. May özellikle Alfred Adler'e atıfta bulunarak, yaratıcılık ve yeteneğin belirli bir hastalık ve nevroz durumundan belirmedigine, söz konusu olan yaratıcılığın farklı bakış açılarıyla incelenmesi gerektiğine inanmaktadır. Yazar bu bölümde yaratıcılığı çeşitli alt başlıklar altında değerlendirmektedir.

Yaratıcılık Nedir?

Bu soru iki ayrımın yapılmasıyla açıklığa kavuşuyor. Biri tek düze sıradan bir yaratıcılık. Diğeri ise otantik diğeri bir deyişle yeni bir şeye varlık kazandıran yaratıcılık. May'e göre yaratıcılık olgusuna tam ve doğru bir biçimde yaklaşabilmek için bu ayrımı netleştirmek gerekmektedir.

Kitap yaratıcılığa, sağlıklı normal kişilerin kendilerini gerçekleştirmek amacıyla beliren bir dışavurum olarak bakmaktadır. Ayrıca burada, yaratıcılığın yalnız sanatçılara özgü olmadığı, bilim insanlarının ve düşünürlerin de sınırları içinde var olduğu önemle belirtilmektedir. May bu bölümde yaratıcılık nedir sorusuna genel bir bakış açısıyla şöyle yanıt veriyor; "yapma, varlığı ortaya çıkarma süreci."

Yaratıcı Süreç

Burada değinilmek istenen yaratıcı sürecin ilk basamağı "Karşılaşma"dır. Karşılaşma, yaratıcı davranış sergileyen kişinin iletişimde bulunduğu ortamdır. Karşılaşma sırasında yaratıcı kişi ne kadar bu sürecin içine girerse, o kadar özgün bir yaratıcı ürün vermiş olur. Bununla birlikte May, kaçak yaratıcılığı karşılaşmanın eksik kaldığı süreç olarak tanımlamaktadır.

Yazarın yaratıcı süreçte değindiği diğeri bir kavram ise yetenek ve yaratıcılık ilişkisidir. Yeteneğin insana özgü ve çeşitli nedenlerle ölçülebilir bir nitelik olduğunu belirten May, büyük eserlerin ve yaratıların yetenek, karşılaşma ve yaratıcılık üçgeninde oluştuğunu vurgulamaktadır.

Karşılaşmanın Yoğunluğu

Yazar karşılaşmanın yoğunluğunu; gömülmek, emilmek, kapılıp gitmek biçiminde yorumlamaktadır. Gerçek bir yaratıcılığın yoğun bir farkındalık ve bilinç artışıyla gerçekleşebileceğinin altını çizmektedir. Söz konusu bu etkenler karşılaşmanın yoğunluğuyla birlikte oluşan olgulardır.

Sanatçılar, yoğun karşılaşma durumlarında çeşitli fiziksel ve ruhsal davranışlar sergilerler (artan kalp atışı, çevreye karşı ilgisizlik vb.). May, bu davranışların korku ve kaygı sonucu oluştuğunu düşünmemekte, yaratıcının çıkardığı ürün karşısındaki coşkusu olarak tanımlamaktadır.

Yazar karşılaşmanın yoğunluğunu irdelerken, yaratıcının dünya ile karşılıklı ilişki kurduğunu ve ortaya koyduğu ürünlerin kendi dünyası ile dış dünyanın bir birleşimi olduğunu savunmaktadır. Böylelikle her dönemde sanatsal yaratılar ayrı ayrı incelendiğinde sanatçısıyla birlikte o toplumun da altında yatan duygu ve düşünceleri anlamak mümkün olabilmektedir. May bu bölümde Picasso'yu örnek vererek, ressamın yaşadığı dönemin gerçeklerine göre duygularını ifade ettiğini belirtmiştir. Bu bağlamda yazar, gerçek sanatçıların dünya ile sıkı bir ilişkide bulduklarını ve dönemlerinden kopamadıklarını önemle vurgulamaktadır.

Yaratıcılık ve Bilinç Dışı

Bu bölümde, yaratıcılık-bilinç dışı ilişkisi ve bilinç dışının bireyin düşünce yapısına etkileri irdelenmektedir. Herhangi bir düşünce eyleminde ya da yaratı durumunda bilinçdışı etkeninin önemli rol oynadığına değinilmektedir.

Yazar bilinç dışını gerçeklenemeyen gizil güçler olarak tanımlamaktadır. Burada varsayılan gizil güç kavramı özgür yaratıcılığın kaynağı olarak belirtilmiştir.

Bilinç ile bilinç dışı arasında dinamik bir etkileşim söz konusudur. Bu etkileşim kendi içinde de karşıtlıklar içermektedir. Bilinç, bir yaratı durumunda ne kadar kendinden emin ve net olursa bilinç dışı bunun karşısında yer alacaktır. Burada yazar kendi yaşantısından da örnek vererek, bilincin sıkı denetim altında tutulduğunda sağlıklı bir ürün veremeyeceğini, ancak yoğunlaşmaya ara verip gevşemenin belirttiği anlarda bilinç ve bilinç dışı etkenlerinin birlikteliğinde iyi ürünlerin ortaya çıkacağını savunmaktadır. Ayrıca yazar bu konu başlığının son bölümünde sistem ve sanatçı sorununa değinmektedir. Var olan yönetim sistemini 'bilinç' kavramına, sanatçıyı ise 'bilinç dışı'na benzeterek insan benliğindeki bu çatışmayı toplumsal alanda değerlendirmektedir.

Yaratıcılık ve Karşılaşma

Bu bölümde yazar, daha önce değindiği "Karşılaşma" kavramını ayrıntılı bir biçimde ele almaktadır.

May, yaratıcılığın anlaşılabilmesi için karşılaşmayı merkez olarak almaktadır. Sanatçı-yaratıcı, herkesin karşılaşabileceği nesnelere farklı yorumlamakta, ortaya çıkan ürünü yeni ve özgün kılmaktadır. Burada açıklanan bir sorun da, karşılaşma eyleminden sonra ortaya konulan ürünle ilgilidir. May, yaratıcı edim sürecinde nesnel kutup olan dünyayı ya da gerçekliği tanımlamanın zor olduğunu belirtmektedir. Bu zoru başarabilmenin sırrını ise mücadele ile bağdaştırmaktadır. Ayrıca yazar, yaratıcı davranışın niteliğini karşılaşma ile harekete geçen duyuların belirlediğini savunmaktadır. Böylece yaratıcı, karşılaşma ile birlikte kendi duygularını birleştirip eşsiz, özgün bir eser ortaya koyacaktır.

Ortaya çıkan sanat ürününün ayırt edici öz niteliklerinden biri de yoğunlaşma derecesidir. Burada belirtilen yoğunlaşma, yaratıcının sanatsal yaratıya kendini veriş biçimidir. May, söz konusu yoğunlaşmanın günümüz sanatçıları açısından önemli bir sorun olduğunu belirtmekte, gerçek bir yaratının mümkün olması için yetenekle birlikte yoğun bir karşılaşmanın da gerekliliğini önemle yinelemektedir.

Konu başlığının son bölümünde yaratıcılığın karşılaşma durumundaki sıkıntılarını dile getiren May, karşılaşma deneyiminin kaygıyı da beraberinde getireceğini vurgulamaktadır. Sanat ve bilimdeki yaratıcı kişilerin, eylemleri sırasında kaygıyla yüz yüze geldikleri ve bunun sonucunda yaratıcılıklarını etkili biçimde ortaya koyduklarını belirtmektedir.

Defli Kahini: Bir Terapist

Bu bölümde yazar Apollon'un biçim, us ve mantık tanrısı olduğunun önemini vurgulamaktadır. Apollon'un ışık tanrısı olduğuna da dikkat çeken yazar, yalnızca gün ışığının değil; aklın, zihnin ve kavrayışın da ışığı olduğunu belirtiyor. May'e göre burada önemli olan kişinin kendi şifasına doğru giderken geçirdiği süreçtir. Örneğin Delfi'ye doğru yola çıkan bir Atinalı, bu yolculuğun tüm anlarında imgeleminde şifa tanrısının görünümünü yaşamalıdır. Böylece bütün dikkatini ona veren kişi şifayı elde etme yoluna girebilmektedir. Yol boyunca güvenme, umut etme ve inanmanın psikolojik süreçleri de canlı tutulmalıdır.

Yazara göre kendini yaratma süreci, yani benlik, ona yön veren modeller, biçimler, metaforlar, mitler ve diğer birçok ruhsal içerikten oluşmuştur. Yani kişi kendi gelişimini sürekli etkilemektedir. May'in burada ilgilendiği Defli kahininin bu kendini yaratma sürecini nasıl ilerlettiğidir. Kendini yaratmanın umutlarımız, ideallerimiz ve zaman zaman dikkatimizi en çok topladığımız hayal edilmiş içerikler yoluyla gerçekleştiğinin altını çizmektedir.

Yaratıcılığın Sınırları Üzerine

Bu bölümde, insanın sınırlı bir varlık olduğuna, bu sınırlar sayesinde var olabileceğine ve buna bağlı olarak yaratıcılığın temelinde sınırlandırılmış insanın bulunduğuna değinilmektedir.

“Bilincin kendisi sınırların farkına varılmasından doğup çıkar”. May, tüm bölüm boyunca bu düşünceyi işlemektedir. İnsan, bilincinin sayesinde yaratıcılık özelliğine sahiptir; ve bu yaratıcılığın kaynağı doğanın sınırlarından gelmektedir. Sınırlar kendi içinde de genişleme içermektedir. Daha açık bir deyişle, insanın sınırlılıklarıyla mücadelesi onu genişletmektedir. Yaratıcı edimin kaynağı da sınırlamalar ve bu sınırlamalara karşı başarılı mücadelelerdir.

May, bu konu başlığının ilerleyen bölümlerinde yaratıcılıkla sınırlama olarak biçimi merkez olarak almaktadır. Biçimi yaratıcılıkta esas yapı kabul eder ve sınırları sağlamada

etkili bir araç olduğunu belirtir. Ayrıca sanatsal yaratılarda biçime getirilen sınırlamaların içeriğe etki ettiğini belirterek yaratıcı eserlere olumlu katkıda bulunacağını vurgulamaktadır. Bunun aksine yazar imgelem ve biçimi ele alırken imgeleme getirilen sınırlılıkları sanatsal yaratılarda zararlı bulmakta, yaratıcılığa olumsuz yönde etki edebileceğini belirtmektedir.

Biçim Tutkusu

Yazar kitabın son bölümünde “Biçim Tutkusu”na yer vermektedir. Biçim tutkusu, insanın içinde yaşadığı ortama, dünyaya yön verme eğiliminden kaynaklanmaktadır. Birey bu süreçte, biçim tutkusunu imgeler yoluyla gerçekleştirmektedir. Yazar bu konuyu terapide bulunduğu hastaları örnek vererek ayrıntılı bir biçimde gözler önüne sermektedir. May’e göre biçim tutkusunun tek yolu yaratıcılıktır. Yazar kitapta konuyu şu şekilde özetlemektedir:

“Yaratıcı süreç, biçim için duyulan bu tutkunun dışı vurumudur. Parçalanmaya karşı bir mücadeledir yaratıcı süreç; uyum ve bütünleşmeyi doğuracak olan yeni varlık türlerinin varoluşa getirilmesi mücadelesi.”

Sonuç olarak Yaratma Cesareti yaratıcılığı, yaratma sürecini insanın iç gerçekliğinden hareketle, sade, açık ve anlaşılır bir dille anlatan bir kitaptır. Yaratıcılığın yalnızca sanatta değil, yaşamın her alanında herkes için gerekli bir edim olduğu göz önüne alındığında, sınırsız düşünce gücü ve yaratıcılığa sahip çocukları eğiten öğretmenler için de yararlı olabilecek bir kaynak niteliğindedir.

Kaynak: May, R. (2003). *Yaratma Cesareti*. İstanbul: Metis Yayınları.